

Штефан А. С.

<https://orcid.org/0000-0003-2382-4849>

## ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ З ПОЗИЦІЇ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

*Стаття містить комплексну характеристику академічної доброчесності у науковій діяльності та розглядає шляхи забезпечення розвитку добросовісних академічних практик. Розглянуто доктринальні підходи до тлумачення сутності академічної доброчесності крізь призму моральних якостей, які повинен демонструвати учений. Проаналізовано перелік дій, які відносяться до доброчесної поведінки згідно з Законом України «Про освіту». Запропоновано уточнення сутності елементів академічної доброчесності: самостійність наукової роботи, здійснення нового дослідження, забезпечення достовірності дослідження та коректне використання кожного джерела інформації. Критично оцінено вітчизняний підхід щодо впровадження на законодавчому рівні академічної відповідальності за порушення академічної доброчесності без забезпечення механізму попередження таких порушень. На прикладі Європейського дослідницького простору висвітлено здійснення просвітницьких заходів, що сприяють формуванню знань про академічну доброчесність і знижують ризики вчинення порушень. Зроблено висновок про необхідність системних змін в українській державній політиці у сфері освіти і науки та створення інформаційно-просвітницького середовища, яке сприятиме утвердженню моральності і розвитку належної практики в академічній діяльності.*

**Ключові слова:** академічна доброчесність, авторське право, плагіат, самоплагіат, запобігання порушенням академічної доброчесності.

**Постановка проблеми.** Академічна доброчесність є фундаментом наукової діяльності. Формування нових знань завжди спирається на вже існуючі здобутки, використання яких повинно належно визнаватися. Розвиток науки обумовлюється появою нових розробок, які не повинні копіювати вже існуючі матеріали. Натомість недоброчесна поведінка призводить до імітації наукового дослідження замість його здійснення, що підриває авторитет науки і знецінює її. Тому дотримання академічної доброчесності є невід’ємним елементом наукової етики та особистої культури кожного ученого.

У більшості країн світу дотримання академічної доброчесності належить до питань моралі та етики, однак Україна ввела його у правове поле. У 2017 році було прийнято новий Закон України «Про освіту»<sup>1</sup>, який у ст. 42 передбачає поняття академічної доброчесності під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності, шляхи її дотримання, перелік дій, які вважаються порушенням академічної доброчесності, та негативні наслідки за її порушення. У зв’язку з цим у Закон України «Про вищу освіту» 2014 року<sup>2</sup> було включено положення про академічну доброчесність і заходи, які застосовуються щодо особи, яка її не дотримується. Таким чином, в Україні встановлено академічну відповідальність за порушення етичних правил, що є невластивим для Європейського дослідницького простору, у який наразі інтегрується наша держава. У країнах Європи приймаються етичні кодекси доброчесності, які виступають орієнтирами при здійсненні наукових досліджень, однак європейські держави не мають правового регулювання доброчесної поведінки і не визначають санкції за відхилення від неї.

---

<sup>1</sup> Верховна Рада України, *Про освіту*, Закон України 2145-VIII, ухвалено 05 вересня 2017, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

<sup>2</sup> Верховна Рада України, *Про вищу освіту*, Закон України 1556-VII, ухвалено 01 липня 2014, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

Вітчизняний досвід боротьби з недоброчесною академічною практикою демонструє, що встановлення відповідальності за порушення не призводить до припинення порушень. У 2018 році Міністерство освіти і науки України визнало, що в Україні існує криза академічної доброчесності, спричинена багатьма чинниками, такими як оцінювання наукової діяльності за формальними кількісними показниками, а не за якістю, та внутрішня демотивація науковців в умовах низьких зарплат, відсутності необхідної для якісних досліджень матеріальної бази<sup>3</sup>. Основною проблемою у цьому контексті залишається плагіат. Про факти вчинення плагіату у захищених в Україні дисертаціях на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук зазначається у річних звітах Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти<sup>4</sup>. Наукова спільнота регулярно виявляє недобросовісні запозичення у наукових статтях і монографіях, про що повідомляється у соціальних мережах<sup>5</sup>.

В Україні плагіат визнається порушенням не лише академічної доброчесності (ч. 4 ст. 42 Закону України «Про освіту»), а передусім авторського права. Визначення плагіату як дії, яка порушує авторське право і дає підстави для його захисту, було введено у нині не чинний Закон України «Про авторське право і суміжні права» 1993 року<sup>6</sup> при його викладенні у новій редакції 2001 року<sup>7</sup>. Новий Закон України «Про авторське право і суміжні права» 2022 року<sup>8</sup> також кваліфікує плагіат як різновид порушення авторського права. Однак академічна доброчесність не зводиться до

---

<sup>3</sup> Міністерство освіти і науки України, *Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту»*, лист 1/9-650 від 23 жовтня 2018, п. 6, <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>.

<sup>4</sup> Див.: Національне Агентство із забезпечення якості вищої освіти, *Річний звіт за 2024 рік*, <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2025/03/Річний-звіт-НА-за-2024.pdf>; Національне Агентство із забезпечення якості вищої освіти, *Річний звіт за 2023 рік*, <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/Звіт-2023.pdf> та ін.

<sup>5</sup> Див., наприклад, Ukrainian Scientists Worldwide, <https://www.facebook.com/groups/314070194112>.

<sup>6</sup> Верховна Рада України, *Про авторське право і суміжні права*, Закон України 3792-ІІІ, ухвалено 23 грудня 1993, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/ed19931223#Text> [втратив чинність].

<sup>7</sup> Верховна Рада України, *Про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права»*, Закон України 2627-ІІІ, ухвалено 11 липня 2001, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2627-14/ed20010816#Text> [втратив чинність].

<sup>8</sup> Верховна Рада України, *Про авторське право і суміжні права*, Закон України 2811-ІХ, ухвалено 01 грудня 2022, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.

уникнення плагіату і пов'язана з дотриманням й інших норм законодавства. Ці питання висвітлені у доктрині лише частково, а тому необхідно з'ясувати, у чому полягає доброчесна поведінка науковця, на чому вона ґрунтується і як можна забезпечити її дотримання з урахуванням вимог законодавства у сфері авторського права.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблематика академічної доброчесності вже багато років привертає увагу учених з багатьох країн світу. Наукові розвідки у цьому напрямі здійснили О. Аврамова, Л. Блакстер, Н. Васильєва, Е. Гарве, А. Девіс, Л. Доннеллі, Є. Дуліба, Дж. Іст, С. Ітон, М. Косентіно, Дж. Кутрі, Е. Манзарі, Ф. Маріно, Л. Таугіньєн, Н. Хамітов та багато інших учених. Існуючі розробки значною мірою зосереджені на аналізі порушень академічної доброчесності, в той час як змістовна сутність доброчесної наукової діяльності залишається недостатньо розкритою. Аналіз плагіату як порушення авторського права та академічного плагіату як форми недоброчесної поведінки запропонували І. Богатирьов, О. Рижко, Я. Садикова, Я. Топольник, Г. Ульянова, В. Федоренко, О. Харитонova. Однак у сучасній доктрині бракує дослідження інших аспектів дотримання авторського права, які також пов'язані із забезпеченням академічної доброчесності.

**Мета статті** – комплексна характеристика академічної доброчесності у сфері наукової діяльності у взаємозв'язку з дотриманням вимог законодавства у сфері авторського права та вироблення підходів до забезпечення розвитку доброчесної академічної практики.

**Виклад основного матеріалу.** Академічна доброчесність – це система моральних цінностей та етичних принципів, які покладені в основу наукової діяльності та забезпечують її якісний розвиток. Згідно з ч. 1 ст. 42 Закону України «Про освіту» академічною доброчесністю є сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та здійснення наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів

навчання та/або наукових (творчих) досягнень. Це визначення формує загальне уявлення про етичну природу академічної доброчесності, однак не розкриває її цінності і принципи. Визначити повний перелік цих цінностей – це нелегке завдання, адже фундамент добросовісної поведінки дослідника закладається завдяки багатьом моральним та етичним якостям. З цієї причини існуючі переліки цінностей і принципів академічної доброчесності не збігаються.

Так, згідно з Міжнародним центром академічної доброчесності серцевиною академічної доброчесності є «відданість, навіть перед обличчям випробувань, шести фундаментальним цінностям: чесності, довірі, справедливості, повазі, відповідальності та мужності»<sup>9</sup>. Європейський кодекс доброчесності досліджень окреслює чотири принципи доброчесної академічної поведінки: «надійність у забезпеченні якості досліджень, що відображається в оформленні, методології, аналізі та використанні ресурсів; чесність у розробці, проведенні, перегляді, звітності та поширенні досліджень у прозорий, справедливий, повний і неупереджений спосіб; повага до колег, учасників дослідження, суспільства, екосистем, культурної спадщини та навколишнього середовища; відповідальність за дослідження від ідеї до публікації, за його управління та організацію, за підготовку, нагляд і наставництво, а також за його ширший вплив на суспільство»<sup>10</sup>. У доктрині до елементів академічної доброчесності запропоновано відносити прозорість, повагу до праці та ідей інших людей, дотримання прав інтелектуальної власності<sup>11</sup>; націленість на пошук нового знання і його чесне, доскональне обґрунтування<sup>12</sup>; правдиве подання інформації,

---

<sup>9</sup> The International Center for Academic Integrity. [https://academicintegrity.org/aws/ICAI/pt/sp/home\\_page](https://academicintegrity.org/aws/ICAI/pt/sp/home_page).

<sup>10</sup> The European Code of Conduct for Research Integrity. Revised edition 2023. [https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/guidance/european-code-of-conduct-for-research-integrity\\_horizon\\_en.pdf](https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/guidance/european-code-of-conduct-for-research-integrity_horizon_en.pdf).

<sup>11</sup> Олексій Овчаренко та інші, «Особливості дотримання принципів академічної доброчесності в освітньо-науковому просторі», *Перспективи та інновації науки (Серія Педагогіка, Психологія, Медицина)* 1, 47 (2025):822, [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1\(47\)-817-832](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1(47)-817-832).

<sup>12</sup> Микола Дурман та Олена Дурман, «Константа академічної доброчесності в науковій етиці», *Інвестиції: практика та досвід*, 21 (2021): 104, <https://doi.org/10.32702/23066814.2021.21.100>.

визнання авторства та індивідуальні зусилля<sup>13</sup>; оригінальність та чесне авторство<sup>14</sup>; чесність, довіру, справедливість, повагу та відповідальність в академічній культурі<sup>15</sup>.

Кожен з цих підходів є вірним, оскільки академічна доброчесність – багатогранне явище, яке має глибоке моральне коріння. Тим не менш, зазначені принципи повинні застосовуватися у роботі науковця, тому вони мають практичне значення. Для того, щоб не допустити відхилення від цих принципів, необхідно з'ясувати, у чому полягає добросовісне здійснення наукового дослідження.

Закон України «Про освіту» у ч. 2 ст. 42 наводить перелік дій, які відносяться до доброчесної поведінки. У контексті наукової діяльності цей перелік охоплює такі три дії: 1) надання посилань на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; 2) дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; 3) надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну науково-педагогічну діяльність. Перші два положення цього переліку мають тісний зв'язок, оскільки стосуються цитування творів та об'єктів суміжних прав, яке повинно здійснюватися відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права», та уникнення плагіату, який належить до порушень авторського права. Хоча загалом ці положення розкривають основні риси належної поведінки ученого, на мою думку, сутність академічної доброчесності доцільно уточнити. Академічна доброчесність у сфері наукової діяльності дотримується за умови самостійного здійснення нового дослідження на основі коректного поводження з кожним джерелом інформації та

---

<sup>13</sup> Annemarie Davis, "Academic integrity in the time of contradictions," *Cogent Education* 10, 2 (2023): 2. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2023.2289307>.

<sup>14</sup> Julianne East and Lisa Donnelly, "Taking Responsibility Taking Responsibility for Academic Integrity: A collaborative teaching and for Academic Integrity: A collaborative teaching and learning design," *Journal of University Teaching & Learning Practice* 9, no. 3 (2012): 3, <https://doi.org/10.53761/1.9.3.2>. 1-13.

<sup>15</sup> Jennifer Cutri et al., "Academic integrity at doctoral level: the influence of the imposter phenomenon and cultural differences on academic writing," *International Journal for Educational Integrity*, 17 (2021): 3, <https://doi.org/10.1007/s40979-021-00074-w>.

відповідального ставлення до достовірності інформації. Ці елементи слід охарактеризувати більш детально.

#### *Самостійне здійснення наукового дослідження*

Доброчесне дослідження – це завжди результат самостійної роботи, спрямованої на отримання нового знання. Самостійність проявляється у власному осмисленні наукової проблеми, критичному аналізі джерел інформації, пошуку відповідей на питання, які науковець ставить перед собою. Незалежно від того, чи будуть результати дослідження принципово новими, чи буде розвинуто підхід, що вже існує, учений пройде свій власний шлях від формулювання наукової проблеми до її розв’язання. Це сприяє оригінальності наукового твору у тому сенсі, що він є оригіналом самого себе, а не копією чогось іншого.<sup>16</sup> Самостійна наукова робота виключає подання міркувань і висновків інших осіб як своїх власних, а вчинення таких дій кваліфікується як плагіат.

Згідно з п. 1 ч. 2 ст. 53 Закону України «Про авторське право і суміжні права» плагіатом є опублікування твору або його частини у незмінному або видозміненому вигляді, включаючи опублікування перекладу іншомовного твору або його частини, під іменем особи, яка не є автором цього твору. Академічний плагіат тлумачиться у ч. 4 ст. 42 Закону України «Про освіту» подібним чином: це оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства.

Законодавчі дефініції плагіату і академічного плагіату пов’язані тим, що плагіат у науковій сфері найчастіше має місце у зв’язку з неправомірним використанням запозичень з творів інших авторів, тому заслуговує на підтримку тези, що у таких випадках академічна доброчесність забезпечується «за умови недопущення плагіату в розумінні законодавства

---

<sup>16</sup> Анна Штефан, «Феномен творчої діяльності в авторському праві», *Теорія і практика інтелектуальної власності*, 4 (2018): 8.

про авторське право, а також академічного плагіату в розумінні законодавства про освіту»<sup>17</sup>. Водночас поняття академічного плагіату є ширшим, оскільки ґрунтується на використанні наукового результату, який втілюється не лише в об'єктах авторського права, а й в інших об'єктах. Відповідно до п. 22 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»<sup>18</sup> науковий результат – це нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації. Науковий результат може бути виражений у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проєкту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову, тощо.

Наукові статті, монографії та інші письмові результати наукової творчості належать до літературних творів (п. 1 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про авторське право і суміжні права»), лекції та наукові доповіді є усними творами (п. 2 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про авторське право і суміжні права»), тому у цій частині плагіат як порушення авторського права та академічний плагіат збігаються. Наукове відкриття є самостійним об'єктом права інтелектуальної власності, режим правової охорони якого визначений у Цивільному кодексі України<sup>19</sup> окремо від сфери авторського права. Згідно з ч. 1 ст. 457 Цивільного кодексу України під науковим відкриттям розуміється встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання. Наукове відкриття не є твором,

---

<sup>17</sup> Яна Садикова, «Плагіат та академічний плагіат: цивільно-правова відповідальність та академічна відповідальність», *Law. State. Technology*, 4 (2021): 42, <https://doi.org/10.32782/LST/2021-4-7>.

<sup>18</sup> Верховна Рада України, *Про наукову і науково-технічну діяльність*, Закон України 848-VIII, ухвалено 26 листопада 2015 року, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.

<sup>19</sup> Верховна Рада України, *Цивільний кодекс України* 435-IV, ухвалено 16 січня 2003 року, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20250110#Text>.

понад це, відповідно до ч. 3 ст. 7 Закону України «Про авторське право і суміжні права» авторсько-правова охорона не поширюється на відкриття, виражені, описані, пояснені чи проілюстровані у творі. З цього слідує, що запозичення наукового відкриття як такого без посилання на його автора не є плагіатом у розумінні авторського права і становить тільки академічний плагіат. Проте якщо наукове відкриття описане у творі і недобросовісна дія полягає в оприлюдненні відтвореного опису наукового відкриття, як у незмінній, так і у видозміненій словесній формі, це розглядається як неправомірне використання твору, оскільки відбувається використання його форми вираження. Тобто, в таких випадках має місце і плагіат як використання частини твору під іменем особи, яка не є автором цього твору, і академічний плагіат як одночасне використання тексту твору іншого автора та використання наукового відкриття як наукового результату іншої особи.

Плагіат та академічний плагіат пов'язані з поданням під власним іменем не ідеї, а конкретної розробки, здійсненої іншою особою і втіленої у певному матеріалі. Загальносвітова концепція авторсько-правової охорони ґрунтується на вільному обігу ідей та неможливості встановлення будь-якого монопольного права на їх використання. У ч. 3 ст. 7 Закону України «Про авторське право і суміжні права» підкреслено, що охорона авторським правом не поширюється на ідеї, які у будь-який спосіб виражені у творі. Ідея як певний задум чи уявлення про щось існує абстрактно, а тому, як зауважила Емі Б. Коен, «ідеї не є частиною внеску автора у твір»<sup>20</sup>. Одну і ту саму ідею наукового дослідження можна втілити по-різному, що призведе до неоднакових результатів. Однак поки ідея не реалізована якимось чином у творі, вона залишається гіпотетичною можливістю висловлення автором свого погляду, здійснення свого дослідження. Для авторського права має значення не те, що хотів би і міг би зробити автор, а те, що він зробив у конкретному творі. Аналогічним чином ідея, яка не втілена у конкретному

---

<sup>20</sup> Amy B. Cohen, "Copyright Law and the Myth of Objectivity: The Idea-Expression Dichotomy and the Inevitability of Artistic Value Judgments," *Indiana Law Journal* 66, no. 1 (1990): 203.

науковому результаті, не є науковим результатом, ним буде лише наукове знання, отримане внаслідок розробки певної ідеї. Тому недобросовісна академічна поведінка проявляється у запозиченні не ідей, а результатів наукового дослідження інших осіб без посилань на них, і створює оманливе враження, що запозичені фрагменти є власними здобутками науковця, котрий їх використовує. З цих причин плагіат несумісний з доброчесною академічною поведінкою.

08 січня 2024 року у Верховній Раді України зареєстровано проєкт закону «Про академічну доброчесність»<sup>21</sup>, який у ч. 1 ст. 24 пропонує відносити до академічного плагіату також випадки, коли особа оприлюднює як результат власної академічної діяльності тексти чи інші об'єкти, що згенеровані штучним інтелектом (ШІ) в автоматичному режимі, якщо про цей факт не зазначено в академічному творі чи супровідних матеріалах до нього. Ця норма є спробою відповісти на виклики сучасності, оскільки генеративні моделі ШІ істотно розширюють можливості для недобросовісних академічних практик. Прийняття цієї норми не вплине на тлумачення плагіату як порушення авторського права в силу того, що об'єкти, згенеровані ШІ в автономному режимі без безпосередньої участі людини, не є творами та охороняються окремо за допомогою спеціального режиму (ч. 4 ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права»). Авторство на ці об'єкти не визнається за жодною особою, а тому відсутня й можливість вчинення правопорушення шляхом використання об'єкта із зазначенням імені іншої особи, ніж автор об'єкта. Кваліфікація академічного плагіату у випадку використання контенту, згенерованого ШІ в автоматичному режимі, може бути утруднена, оскільки на сьогодні не існує механізму безпомилкового встановлення, що певний об'єкт був згенерований ШІ, особливо якщо людина ретельно відредагувала його. Крім того, Проєкт не передбачає, в якому порядку має встановлюватися факт

---

<sup>21</sup> Верховна Рада України, *Про академічну доброчесність*, проєкт закону 10392, зареєстровано 08 січня 2024, <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43481>.

використання такого об'єкта без зазначення його походження. Загалом спроба законодавчого реагування на недобросовісне використання ІІІ у науковій діяльності заслуговує на увагу, адже подання автоматично згенерованого об'єкта як власного наукового досягнення свідчить про несамотійність дослідження, некоректне поводження з джерелами інформації та приписування собі результату, який був одержаний без інтелектуальних і творчих зусиль відповідної особи. Проте поки що незрозуміло, за рахунок чого повинно буде забезпечуватися практичне застосування цього положення.

### *Здійснення нового дослідження*

Ця умова характеризується тим, що учений спрямовує свою діяльність на отримання наукового результату, який не повторює наукові результати, оприлюднені цим ученим раніше. Власні розробки можуть використовуватися дослідником, проте вони повинні виконувати функцію певної відправної точки для руху за межі своїх попередніх досягнень до чогось нового, чого ще немає у здобутках цього дослідника. Коли особа оприлюднює повністю чи частково свій раніше опублікований науковий результат під виглядом нового наукового результату, такі дії розглядаються у ч. 4 ст. 42 Закону України «Про освіту» як різновид порушення академічної доброчесності – самоплагіат.

У законодавчому тлумаченні самоплагіату привертає увагу, що під це поняття підпадає використання не твору, а наукового результату, тобто, предметом оцінки є зміст знання. Тому цим явищем охоплюється не лише дослівне відтворення власного раніше опублікованого тексту, який описує науковий результат, а й надання цьому тексту іншої словесної форми, оскільки по суті йдеться про те саме знання. Вчинення самоплагіату не відповідає сутності наукової діяльності, яка має спрямовуватися на одержання нових знань та/або пошук шляхів їх застосування (п. 12 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»). Коли науковець удає, що ним отримано новий науковий результат, і штучно

збільшує кількість своїх публікацій чи інших матеріалів, не пропонуючи у них нові знання, у таких випадках нове дослідження не здійснюється, що суперечить доброчесній академічній практиці.

#### *Коректне поводження з кожним джерелом інформації*

Доброчесність дослідження забезпечується шляхом зазначення походження кожного запозиченого фрагменту незалежно від того, чи є він цитатою з твору іншого автора, положенням нормативно-правового акту чи іншого документу, чи має будь-яке інше походження. Коли має місце використання фрагменту твору іншого автора, повинні дотримуватися вимоги Закону України «Про авторське право і суміжні права» щодо цитування. Закон передбачає можливість вільно, без дозволу суб'єкта авторського права і без виплати винагороди, однак із зазначенням імені автора і джерела запозичення використовувати цитати з правомірно опублікованих творів (п. 1 ч. 2 ст. 22). Якщо цитата не супроводжується цією інформацією, це кваліфікується як порушення авторського права, оскільки користувач не додержується умов дозволеного законом використання творів. Включення у дослідження цитат з твору, який не був оприлюднений або був неправомірно оприлюднений, також означає вихід за межі дозволеної законом поведінки. Крім того, як зазначено вище, використання фрагментів інших творів без зазначення їх автора призводить до вчинення плагіату.

Умова щодо коректного поводження з джерелами інформації має ширше охоплення, ніж дотримання правил цитування творів та недопущення плагіату. Наукове дослідження не може виникнути без відповідної емпіричної основи, воно завжди спирається на певні дані і відштовхується від них, тому використання джерел інформації є неодмінною передумовою проведення дослідження. У нього можуть включатися положення нормативно-правових актів та інших документів, матеріали судової практики, статистичні дані та багато інших матеріалів, які не охороняються правом інтелектуальної власності. Наведення таких даних без посилання на відповідне джерело суперечить науковій етиці і є проявом

недоброчесної поведінки, оскільки фактично ці дані, що були підготовлені кимось іншим, подаються під іменем особи, яка здійснила наукове дослідження. Коректне поводження з джерелами інформації також потребує забезпечення можливості ідентифікації запозичень у тексті, котрі повинні чітко відділятися від власних думок ученого. Це викликає довіру до дослідження, забезпечує можливість визначити внесок ученого у розвиток науки та формує його позитивну репутацію.

#### *Відповідальне ставлення до достовірності*

Достовірність інформації, яка використовується у науковій роботі, є критично важливою. Наука досліджує реальну дійсність і прогнозує її можливий розвиток, тому учений повинен оперувати фактами і формулювати свої гіпотези, виходячи з об'єктивно існуючих даних. Науковий матеріал має супроводжуватися коректною інформацією про усі використані дані, хід дослідження, експерименту чи спостереження. Якщо учений наводить відомості про певні аспекти своєї наукової, викладацької чи практичної діяльності, такі відомості повинні відповідати дійсності. Міркування, гіпотези і висновки мають обґрунтовуватися актуальними даними, котрі повинні ретельно перевірятися. Якщо інформація застаріла або була змінена, дослідження на основі такої інформації буде щонайменше непотрібним або навіть шкідливим через його здатність вводити в оману. Забезпечення достовірності інформації у науковому дослідженні є проявом соціальної відповідальності ученого, адже результати дослідження можуть вплинути на представників наукової спільноти та інших членів суспільства. Точність і акуратність даних дозволяє довіряти результатам дослідження і покладатися на них.

У своєму взаємозв'язку ці елементи потребують, щоб науковець проявляв уважність, сумлінність, добросовісність, пред'являв високі вимоги до якості своєї роботи, а отже, академічну доброчесність можна охарактеризувати багатьма різними моральними якостями. Однак їх об'єднує те, що науковець робить свідомий вибір та виражає волевиявлення

діяти чесно, коректно та відповідально і це є єдиним допустимим варіантом поведінки, якого науковець неухильно дотримується. Академічна доброчесність ґрунтується не на бажанні уникнути ризику настання негативних наслідків, а на намірі розвивати науку і зробити внесок у неї, прагненні бути гідним членом наукової спільноти і мати бездоганну репутацію.

Система моральних цінностей, на яких заснована академічна доброчесність, не формується суто під впливом загрози настання негативних наслідків. Так само розуміння засад авторського права і порядку дозволеного законом використання творів, яке водночас відповідатиме вимогам академічної доброчесності, не утворюється в силу встановлення відповідальності за вчинення порушення. У цьому контексті висловлено слушну думку, що заходи відповідальності як такі не здатні виховати доброчесність: «вони можуть тимчасово знизити кількість порушень, але без зміцнення внутрішньої етичної позиції особи це не вирішує проблему довгостроково. Лише поєднання зовнішніх правил із внутрішніми переконаннями може мати акумулюючий доброчесну поведінку ефект»<sup>22</sup>. Погоджуючись з цим, вважаю, що для подолання негативних академічних явищ необхідні системні просвітницькі заходи, спрямовані на роз'яснення сутності доброчесної поведінки та наукової етики, навчання академічному письму і правилам цитування. Поки науковець не матиме повноцінного розуміння про те, як здійснюється наукове дослідження і використовуються запозичення з інших джерел, він може допускати неумисні порушення, спричинені відсутністю відповідних знань. Без забезпечення поінформованості дослідників про ці аспекти боротьба з недоброчесною академічною поведінкою не буде ефективною, адже передусім необхідно звернути увагу на причини вчинення порушень, а не лише на їх наслідки, і

---

<sup>22</sup> Ольга Висоцька, «Академічна доброчесність як форма соціального контролю: механізми та філософське підґрунтя», *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія: Філософія. Педагогіка*, 2 (2024): 13, <https://doi.org/10.54891/2786-7013-2024-2-2>.

спрямувати зусилля на попередження недоброчесних дій у науковій діяльності.

У цьому відношенні корисно вивчити досвід запобігання недоброчесним академічним явищам у Європейському дослідницькому просторі. Найбільшою у Європі асоціацією, яка опікується підтримкою академічної доброчесності, є Європейська мережа академічної доброчесності (ENAI). Наразі у структурі ENAI діє 15 робочих груп, які розробляють і поширюють різноманітні навчальні матеріали щодо дотримання академічної доброчесності, академічного письма, етики наукових публікацій та інших актуальних питань, поширюють провідну практику дослідницької етики, здійснюють навчання дослідників етичній поведінці<sup>23</sup>. У 2023 році утретє була проведена Літня школа ENAI з академічної доброчесності для аспірантів, під час якої обговорювалися питання використання штучного інтелекту, управління даними, політики академічної доброчесності, плагіату<sup>24</sup>. Щорічно проводиться Європейська конференція з етики та доброчесності в академічних колах, яка висвітлює актуальні проблеми у цій сфері<sup>25</sup>. В рамках ENAI створюються серії подкастів для обміну досвідом, регулярно проводяться інформаційні вебінари<sup>26</sup>.

У Європі функціонують й інші асоціації, які спрямовують свою діяльність на дотримання академічної доброчесності, такі як Європейська асоціація із забезпечення якості вищої освіти (ENQA), у якій у 2020 році було створено Робочу групу з академічної доброчесності<sup>27</sup>; Європейська Федерація академій природничих і гуманітарних наук (ALLEA), цілями

---

<sup>23</sup> European Network for Academic Integrity, Working Groups, <https://www.academicintegrity.eu/wp/working-groups/>.

<sup>24</sup> European Network for Academic Integrity, Annual report 2023, <https://www.academicintegrity.eu/wp/wp-content/uploads/2024/06/ENAI-Annual-Report-2023.docx-1.pdf>.

<sup>25</sup> European Conference on Ethics and Integrity in Academia 2025, <https://academicintegrity.eu/conference/>.

<sup>26</sup> European Network for Academic Integrity, Annual report 2023, <https://www.academicintegrity.eu/wp/wp-content/uploads/2024/06/ENAI-Annual-Report-2023.docx-1.pdf>.

<sup>27</sup> ENQA Occasional Paper, Academic Integrity: Supporting Cultures of Academic Integrity: The role of quality assurance agencies in promoting and enhancing academic integrity and ensuring learning, <https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/ENQA-WG-Report-on-Academic-Integrity-.pdf>.

діяльності якої є покращення умов для досліджень, зміцнення ролі науки в суспільстві та поширення добросовісних наукових практик<sup>28</sup>; Європейська рада аспірантів та молодих вчених (Eurodoc), яка пропагує доброчесність наукових досліджень<sup>29</sup>. Крім того, у Європі створюються різноманітні проєкти, які проводять просвітницькі заходи, спрямовані на посилення дотримання академічної доброчесності. Всі ці активності залучають широке коло учасників та сприяють формуванню знань, які знижують ризики вчинення порушень при проведенні наукових досліджень.

В Україні подібних ініціатив надзвичайно мало і вони мають більш локальний характер та порівняно незначне охоплення цільової аудиторії. Комплексні програми, які сприяли б формуванню наукової етики і поширенню інформації про доброчесну наукову діяльність, у нашій державі відсутні. Без таких програм розширення законодавчого переліку видів порушень академічної доброчесності та заходів академічної відповідальності не призведе до якісно інших результатів. Тому видається, що пріоритетом для України повинні стати системні зміни у державній політиці у сфері освіти і науки та створення інформаційно-просвітницького середовища, яке сприятиме утвердженню моральності і розвитку належної практики в академічній діяльності.

## **Висновки**

Академічна доброчесність – морально-етична категорія, яка визначає стандарти поведінки ученого при проведенні наукових досліджень. Це охоплює самостійність наукової роботи, новизну дослідження, забезпечення його достовірності та коректне використання кожного джерела інформації. Доброчесна академічна поведінка значною мірою обумовлена дотриманням законодавства у сфері авторського права, що потребує наявності у дослідника знань про межі та умови дозволеного законом використання

---

<sup>28</sup> ALLEA in Brief, <https://allea.org/allea-in-brief/>.

<sup>29</sup> Eurodoc, <https://www.eurodoc.net/eurodoc/mission-and-vision>.

творів. Вибір доброчесної поведінки завжди є усвідомленим і ґрунтується на тому, що науковець має сформовану систему моральних цінностей і відчуває соціальну відповідальність за своє дослідження. Цей внутрішній стан не може утворитися під тиском заходів відповідальності, для цього потребуються інші передумови. Для підвищення гарантій дотримання академічної доброчесності у нашій державі доцільно змінити вектор уваги і зосередитися не на посиленні відповідальності за порушення, а на розробленні і впровадженні системи заходів, спрямованих на формування у науковців обізнаності про критерії доброчесної поведінки, умови її дотримання, порядок здійснення наукових досліджень та наукову етику.

### Список використаних джерел

Висоцька, Ольга. «Академічна доброчесність як форма соціального контролю: механізми та філософське підґрунтя». *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія: Філософія. Педагогіка*, 2 (2024): 9–18. <https://doi.org/10.54891/2786-7013-2024-2-2>.

Дурман, Микола та Дурман, Олена. «Константа академічної доброчесності в науковій етиці». *Інвестиції: практика та досвід*, 21 (2021): 100–106. <https://doi.org/10.32702/23066814.2021.21.100>.

Міністерство освіти і науки України, *Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту»*, лист 1/9-650 від 23 жовтня 2018, <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>.

Національне Агентство із забезпечення якості вищої освіти, *Річний звіт за 2023 рік*, <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/Звіт-2023.pdf>.

Національне Агентство із забезпечення якості вищої освіти, *Річний звіт за 2024 рік*, <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2025/03/Річний-звіт-НА-за-2024.pdf>.

Овчаренко, Олексій, Наталія Васильєва, Лідія Дрозд та Лідія Ілюха. «Особливості дотримання принципів академічної доброчесності в освітньо-

науковому просторі». *Перспективи та інновації науки (Серія Педагогіка, Психологія, Медицина)* 1, 47 (2025): 817–832. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1\(47\)-817-832](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1(47)-817-832).

Садикова, Яна. «Плагіат та академічний плагіат: цивільно-правова відповідальність та академічна відповідальність». *Law. State. Technology*, 4 (2021): 39–44. <https://doi.org/10.32782/LST/2021-4-7>.

Штефан, Анна. «Феномен творчої діяльності в авторському праві». *Теорія і практика інтелектуальної власності*, 4 (2018): 5–13.

ALLEA in Brief, <https://allea.org/allea-in-brief/>.

Cohen, Amy B. “Copyright Law and the Myth of Objectivity: The Idea-Expression Dichotomy and the Inevitability of Artistic Value Judgments.” *Indiana Law Journal* 66, no. 1 (1990): 175–232.

Cutri, Jennifer, Amar Freya, Yeni Karlina, et al. “Academic integrity at doctoral level: the influence of the imposter phenomenon and cultural differences on academic writing.” *International Journal for Educational Integrity*, 17 (2021): 1–16. <https://doi.org/10.1007/s40979-021-00074-w>.

Davis, Annemarie. “Academic integrity in the time of contradictions.” *Cogent Education* 10, 2 (2023): 1–15. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2023.2289307>.

East, Julianne, and Donnelly, Lisa. “Taking Responsibility Taking Responsibility for Academic Integrity: A collaborative teaching and for Academic Integrity: A collaborative teaching and learning design.” *Journal of University Teaching & Learning Practice* 9, no. 3 (2012): 1–13. <https://doi.org/10.53761/1.9.3.2>.

Eurodoc, <https://www.eurodoc.net/eurodoc/mission-and-vision>.

European Conference on Ethics and Integrity in Academia 2025, <https://academicintegrity.eu/conference/>.

European Network for Academic Integrity, Annual report 2023, <https://www.academicintegrity.eu/wp/wp-content/uploads/2024/06/ENAI-Annual-Report-2023.docx-1.pdf>.

European Network for Academic Integrity, Working Groups,  
<https://www.academicintegrity.eu/wp/working-groups/>.

ENQA Occasional Paper, Academic Integrity: Supporting Cultures of Academic Integrity: The role of quality assurance agencies in promoting and enhancing academic integrity and ensuring learning, <https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/ENQA-WG-Report-on-Academic-Integrity-.pdf>.

The European Code of Conduct for Research Integrity. Revised edition 2023. [https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/guidance/european-code-of-conduct-for-research-integrity\\_horizon\\_en.pdf](https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/guidance/european-code-of-conduct-for-research-integrity_horizon_en.pdf).

The International Center for Academic Integrity.  
[https://academicintegrity.org/aws/ICAI/pt/sp/home\\_page](https://academicintegrity.org/aws/ICAI/pt/sp/home_page).

Ukrainian Scientists Worldwide,  
<https://www.facebook.com/groups/314070194112>.

### **Bibliography**

ALLEA in Brief, <https://allea.org/allea-in-brief/>.

Cohen, Amy B. "Copyright Law and the Myth of Objectivity: The Idea-Expression Dichotomy and the Inevitability of Artistic Value Judgments." *Indiana Law Journal* 66, no. 1 (1990): 175–232.

Cutri, Jennifer, Amar Freya, Yeni Karlina, et al. "Academic integrity at doctoral level: the influence of the imposter phenomenon and cultural differences on academic writing." *International Journal for Educational Integrity*, 17 (2021): 1–16. <https://doi.org/10.1007/s40979-021-00074-w>.

Davis, Annemarie. "Academic integrity in the time of contradictions." *Cogent Education* 10, 2 (2023): 1–15. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2023.2289307>.

Durman, Mykola and Durman, Olena. "Constant of Academic Integrity in Scientific Ethics." *Investments: Practice and Experience*, 21 (2021): 100–106. <https://doi.org/10.32702/23066814.2021.21.100>.

East, Julianne, and Donnelly, Lisa. "Taking Responsibility Taking Responsibility for Academic Integrity: A collaborative teaching and for Academic Integrity: A collaborative teaching and learning design." *Journal of University Teaching & Learning Practice* 9, no. 3 (2012): 1–13. <https://doi.org/10.53761/1.9.3.2>.

Eurodoc, <https://www.eurodoc.net/eurodoc/mission-and-vision>.

European Conference on Ethics and Integrity in Academia 2025, <https://academicintegrity.eu/conference/>.

European Network for Academic Integrity, Annual report 2023, <https://www.academicintegrity.eu/wp/wp-content/uploads/2024/06/ENAI-Annual-Report-2023.docx-1.pdf>.

European Network for Academic Integrity, Working Groups, <https://www.academicintegrity.eu/wp/working-groups/>.

ENQA Occasional Paper, Academic Integrity: Supporting Cultures of Academic Integrity: The role of quality assurance agencies in promoting and enhancing academic integrity and ensuring learning, <https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/ENQA-WG-Report-on-Academic-Integrity-.pdf>.

Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, Rozshyrenyi hlosarii terminiv ta poniat st. 42 «Akademichna dobrochesnist» Zakonu Ukrainy «Pro osvitu», lyst 1/9-650 vid 23 zhovtnia 2018, <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>.

Natsionalne Ahentstvo iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity, *Richnyi zvit za 2023 rik*, <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/3Bit-2023.pdf>.

Natsionalne Ahentstvo iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity, *Richnyi zvit za 2024 rik*, <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2025/03/Річний-звіт-НА-за-2024.pdf>.

Ovcharenko, Oleksii, Natalia Vasylieva, Lidiia Drozd, and Lidiia Iliukha. "Features of Compliance with the Principle of Academic Integrity in the Educational and Scientific Space." *Prospects and Innovations of Science (Series*

*Psychology, Pedagogy, Medicine* 1, 47 (2025): 817–832.  
[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1\(47\)-817-832](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1(47)-817-832).

Sadykova, Yana. “Plagiarism and academic plagiarism: civil liability and academic responsibility”. *Law. State. Technology*, 4 (2021): 39–44.  
<https://doi.org/10.32782/LST/2021-4-7>.

Shtefan, Anna. “Phenomenon of Creative Activity in Copyright.” *Theory and Practice of Intellectual Property*, 4 (2018): 5–13.

The European Code of Conduct for Research Integrity. Revised edition 2023. [https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/guidance/european-code-of-conduct-for-research-integrity\\_horizon\\_en.pdf](https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/guidance/european-code-of-conduct-for-research-integrity_horizon_en.pdf).

The International Center for Academic Integrity.  
[https://academicintegrity.org/aws/ICAI/pt/sp/home\\_page](https://academicintegrity.org/aws/ICAI/pt/sp/home_page).

Ukrainian Scientists Worldwide,  
<https://www.facebook.com/groups/314070194112>.

Vysotska, Olha. “Academic Integrity as a Form of Social Control: Mechanisms and Philosophical Foundations.” *Dnipro Academy of Continuing Education Herald. Series: Philosophy, Pedagogy*, 2 (2024): 9–18.  
<https://doi.org/10.54891/2786-7013-2024-2-2>.

**Anna Shtefan**

## **ENSURING ACADEMIC INTEGRITY IN SCIENTIFIC ACTIVITIES FROM THE COPYRIGHT PERSPECTIVE**

**Abstract**

*The article provides a comprehensive characterization of academic integrity in scientific activity and considers the ways to ensure the development of good academic practices. The author examines the doctrinal approaches to the interpretation of the essence of academic integrity through the prism of moral*

*qualities that a scientist should demonstrate. The list of actions that are considered to be good behavior according to the Law of Ukraine “On Education” is analyzed. The author proposes to clarify the essence of academic integrity that includes the following four elements:*

*1) independence of scientific work that is manifested in the researcher’s own comprehension of a scientific problem, critical analysis of information sources, and search for answers to questions that the researcher sets for themselves. An independent scientific work excludes copying the reasoning and conclusions of others, as well as the re-presentation of the previously published work of this researcher as a new study;*

*2) conducting new research means that the researcher directs their activities to obtain a scientific result that does not repeat the scientific results published by this researcher earlier. Failure to comply with this requirement leads to a violation of academic integrity in the form of self-plagiarism;*

*3) the correct use of each source of information. First of all, this means indicating the origin of each borrowed fragment, regardless of whether it is a quote from another author’s work, a provision of a legal act or other document, or has any other origin. In addition, it is important to ensure that borrowings in the text can be identified and clearly separated from the researcher’s own thoughts. This inspires credibility in the research, makes it possible to determine the contribution of the researcher to the development of science, and creates their positive reputation;*

*4) ensuring the reliability of research. A researcher must substantiate their conclusions with up-to-date data and carefully verify it. If the information is outdated or has been changed, a study based on such information will be at least unnecessary or even harmful due to its potential to mislead. Given that research results are made available to the public and can be widely disseminated, it is unacceptable for them to be erroneous. Accuracy and precision of data allows the research results to be trusted and relied upon.*

*The national approach to introducing academic liability for violations of academic integrity at the legislative level without providing a mechanism for preventing such violations is critically assessed. On the example of the European Research Area, the implementation of educational activities that promote the formation of knowledge about academic integrity and reduce the risks of violations is highlighted. The author concludes the need for systemic changes in the Ukrainian state policy in the field of education and science and the creation of an information and educational environment that will promote morality and good practice in academic activities.*

**Keywords:** academic integrity, copyright, plagiarism, self-plagiarism, prevention of academic integrity violations.

Матеріал надійшов 14.04.2025